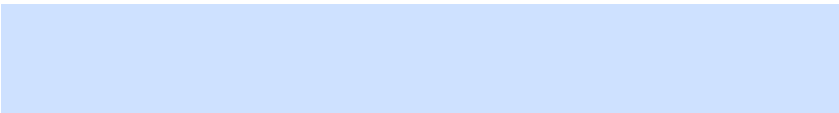

LIETUVOS BIBLIOTEKININKŲ DRAUGIJOS VIZUALINIS IDENTITETAS

Tyrimo santrauka

**Dr. Rasa Januševičienė,
Dr. Laura Juchnevič**

Lietuvos bibliotekininkų draugija, 2022

Lietuvos bibliotekininkų draugija (LBD), daugiau kaip 90 metų vienijanti profesinę bendruomenę, greta kitų veiklų vykdo ir bibliotekininkystės tyrimus. Jau ne vieną dešimtmetį aktualus išlieka bibliotekininkų profesinio identiteto klausimas. Pastaruoju metu Lietuvoje vykdytų tyrimų rezultatai išgrynina bibliotekininko profesijos esmę kaip gebėjimą tikslingai kaupti, tvarkyti ir teikti visuomenei įvairius informacijos išteklius. Tačiau ši versija – pernelyg supaprastinta. Pagrindinės profesinio tapatumo krizę gilinančios priežastys: šalyje neliko profesinio bibliotekininkų rengimo; bibliotekose mažėja bibliotekinį išsilavinimą turinčių darbuotojų dalis; darbas bibliotekose – itin daugiaplanis ir reikalaujantis įvairių kompetencijų; bibliotekos veikia nuolatinės kaitos sąlygomis. Profesinio identiteto krizę žymi ir tai, kad dalis bibliotekų darbuotojų nepriskiria savęs bibliotekininkų bendruomenei, neidentifikuoja savęs kaip bibliotekininkų. Net keliamas klausimas, ar bibliotekininko profesija dar tebeegzistuoja.

LBD identitetas komunikuojamas per vizualinį identitetą. Išorinių ir vidinių pokyčių ir transformacijų kontekste kyla pagrįstas klausimas ar tebe(a)tinka bibliotekininkų profesinę bendruomenę vienijančios LBD logotipas, tradiciškai vaizduojantis atverstą knygą? Kokios bibliotekininkų bendruomenės vertybės atitinka dabartį ir turėtų būti atspindimos profesinės draugijos logotipe bei vizualinėje komunikacijoje? Koks turėtų būti LBD vizualinis identitetas, atitinkantis dabartines tendencijas, vienijantis skirtingų profesijų atstovus po vienu bibliotekų ir draugijos skėčiu?

Lietuvos bibliotekininkų draugijos (LBD) taryba, siekdama nustatyti LBD vizualinio identiteto kryptį, 2022 m. anketinės apklausos metodu atliko tyrimą, kurio **tikslas – nustatyti dabartinio Lietuvos bibliotekininkų draugijos konteksto ir vertybių santykį su esamu vizualiniu identitetu bei suformuluoti įžvalgas tolimesniam vizualinio identiteto vystymui**. Tyrimo metu analizuojamas draugijos narių požiūris į dabartinio vizualinio identiteto santykį su pačia LBD ir lūkesčius LBD vizualiniam identitetui, atsižvelgiant į aplinkos, organizacijų, profesinės veiklos pokyčius.

„Respondentai bibliotekininko profesijai priskiria universalumo, daugiafunkciškumo ir visažinystės vaidmenis; ji sudvasinama, sukuriama profesijos nepamainomumo ir svarbos aura.“

LBD nariams pateiktu klausimynu siekta sužinoti, kaip respondentai save pristato, išreiškia per profesiją, išoriniams klausiantiesiems deklaruodami savo priklausomumą bibliotekininkų bendruomenei. Keliais pjūviais vertindami bibliotekas, tyrimo respondentai mato jas kaip rašytinės žinijos vietą su visuotine informacijos prieiga; inovatyvų informacijos centrą, šviesią, ryškių spalvų erdvę, kurioje malonu susitikti ir bendrauti; kelių žmonių kartų susitikimų vietą; vietą, kurioje dirba atsakingi informacijos valdymo profesionalai.

Savo darbą bibliotekininkai (dažnai – neišvengdami stereotipų), reprezentuoja per kasdien atliekamas, rutinines funkcijas. Respondentai įvardija bibliotekininkui būtinas **asmenines savybes (komunikacijos gebėjimai; intelektualumas; lankstumas; kūrybiškumas), profesines kompetencijas (universalumas; žinių organizavimas; ekspertinės literatūros ir kultūros žinios; bendruomenių telkimas) ir gebėjimus (informacijos vedlys; edukatorius; geros atmosferos kūrėjas; suburiantis bendruomenes)**. Apibendrinant, respondentai pristato bibliotekininko profesiją išorės suinteresuotiesiems, išskirdami **socialinio vedlio vaidmens, informacijos valdymo aspekto ir švietėjiškos misijos** linijas.

Bibliotekų darbuotojai, pristatydami bibliotekininko profesiją išorės suinteresuotiesiems, kalba apie bibliotekininkus kaip apie „juos“ ir siekia profesiją pristatyti kaip aktualią ir išskirtinai vertingą informacijos ir technologijų amžiuje (suteikiamas **informacijos guru vaidmuo**, aktualus informacijos gausos laike, akcentuojamos kuriamos socialinės vertės (**ryšininco ir vedlio vaidmenys**) bei dalyvavimas neformaliojo švietimo srityje (**ugdytojo vaidmuo**)). Respondentai bibliotekininko profesijai priskiria **universalumo, daugiafunkciškumo ir visažinystės vaidmenis**; ji sudvasinama, sukuriama profesijos nepamainomumo ir svarbos aura.

Siekiant nustatyti galimo LBD vizualinio identiteto kontekstą ir LBD narių lūkesčius profesinės bendruomenės identiteto vizualinei komunikacijai, respondentų buvo paprašyta susieti bibliotekininkų bendruomenę su veikla, vieta, daiktu ir gyvūnu. Asociacijos leido nustatyti pagrindinius taikomus konceptus (temas), jų kategorijas (veiklas, su kuriomis bendruomenė asocijuojama) ir indikatorius – kaip respondentai veiklą apibūdina. Asociacijos atskleidžia vaizdinių, sąsajų, kaip bibliotekų darbuotojai mato bibliotekininkų bendruomenę kaip visumą. Duomenų analizės metu pastebėta, kad reikšmės kartojasi, todėl dažnu atveju jas galima pateikti ir kiekybine išraiška.

Respondentai, įvardindami, su kokia veikla jiems asocijuojasi bibliotekininkų profesinė bendruomenė, nurodo, kad jei bendruomenė būtų **veikla**, tai ji būtų **dinamiška** (aktyvi veikla, kasdienis darbas, universali veikla, kultūros paslaugų teikimas, informacinio ir technologijų raštingumo ugdymas), **emocinga** (komunikacija, bendradarbiavimas) bei **intelektuali** (žinių sklaida, skaitymas, kūryba, mokymas(is)) veikla.

Jei bendruomenė būtų vieta, tai ji, respondentų nuomone, būtų **biblioteka** kaip sistema (organizacija, geografinė vietovė, pastatai, asmenys). Atsikartoja bibliotekininkų bendruomenės kaip emocingos bendruomenės asociacijos (**visiems atvira/prieinama vieta**). Taip pat kartojasi bibliotekininkų bendruomenės kaip tiesiogiai su skaitymu/lektologija susijusios bendruomenės asociacijos (skaitanti bibliotekininkų bendruomenė – **skaitykla, žinių vieta**).

Daugiau kaip 60 proc. respondentų bibliotekininkų bendruomenė pirmiausiai asocijuojasi su **knyga**. Nemažai atsakiusiųjų daliai kyla asociacijos su **kompiuteriu** (per 10 proc.), **medijomis, informacinėmis technologijomis**. Maždaug po lygiai pasiskirsto atsakymai, įvardijantys rašymo priemones, knygų skirtukus; skaitymą įmanomu ir maloniu darančias priemones – akis, akinius, fotelį; orientuotis laike ir erdvėje padedančius prietaisus – laikrodį, kompasą. Vėlgi neapsieinama be bendrumą, bendruomeniškumą, komandinį darbą, draugiškumą atspindinčių asociacijų – avilys, skruzdėlynas, suglaustos žmonių galvos. Keletas asociacijų suteikia aliuziją į **bibliotekos esatį visur** – tinklas; **augimą, auginimą, išsišakojimą** – medis, **skleidžiamą žinią** – daudytė: instrumentu skleidžiama žinia.

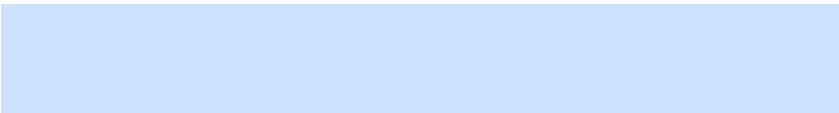
„Respondentų suvokimas apie bibliotekininkų bendruomenę kaip „mes“ – apibūdinimas per stereotipinius vaizdinius: knygą, pelėdą ir biblioteką kaip pastatą.“

Asociacijose su **gyvūnu** daugiausia atsakymų surinko **pelėda** – nuo seno mitologizuojamas išminties ir mokslo simbolis, matantis tamsoje paukštis. Ženkliai atsilieka antroje vietoje esanti **katė** – namų židinio simbolis, visad sėkmingai nusileidžianti ant letenėlių. Trečioje vietoje – **šuo**, ir šį savo pasirinkimą respondentai papildė epitetais – „atsidavęs“, „niekada neišduodantis“. Archetipinės šuniui priskiriamos savybės – saugotojas, sargas – koreliuoja su bibliotekininkų funkcijomis ir socialiniais vaidmenimis – išsaugantis žmonijos patirtį, patikimas jos sargas. Neturėtų stebinti, kad nemažai informantų pasirinko **bites** („darbštuolės bitutės“, kaip įvardija jie patys) – tai kolektyve gyvenantis, kolektyviai (komandomis) veikiantis vabzdys, kurio „komunikacinė“ veikla (žiedadulkių pernešimas) palaiko gyvybę Žemėje, o bičių sukurtas produktas – medus – yra labai naudingas sveikatos šaltinis.

Respondentų suvokimas apie bibliotekininkų bendruomenę kaip „mes“ – apibūdinimas per stereotipinius vaizdinius: knygą, pelėdą ir biblioteką kaip pastatą. Kita vertus, bibliotekininkų bendruomenė save mato ir per dinamišką, emocingą bei intelektualią veiklą.

Bibliotekininko profesijos pristatymas suinteresuotoms grupėms yra svarbi profesinio tapatumo dalis, tačiau ne mažiau svarbu, kaip bibliotekoje dirbantys asmenys supranta savo žinių ir kompetencijų visumą organizacijoje, kurioje veikia, t. y., ar bibliotekose dirbantys ir LBD veikloje dalyvaujantys patys save supranta kaip bibliotekininkus ir šios profesijos atstovus. Uždarų ir atvirų klausimų grupė atskleidžia „ar“ ir „kaip“ bibliotekose dirbantys asmenys vertina bibliotekininko profesiją, taip pat šie klausimai atskleidžia bibliotekininko profesijos „jie“ ir „mes“, kai yra kalbama apie profesijos vaidmenų ir funkcijų gausos pristatymą suinteresuotiems, siekiant atskleisti profesijos universalumą, sudėtingumą, svarbą bei kuriamas socialines vertes, ir bibliotekininko profesiją, kurioje kiekvienas turi savo indėlio dalį, savąjį „aš“ kai bibliotekininko profesija vertinama per individų reikšmę profesijoje.

Didžioji dauguma – **83 proc.** – tyrimo dalyvių pristato save kaip bibliotekininkų **bendruomenės narį** (rezultatas gautas, susumavus pasirinkusių teigiamas atsakymų reikšmes skaičių). Neigiamą atsakymą „labiau ne“ (sumuojant neigiamus atsakymų variantus pasirinkusių informantų skaičių) pasirinko 7 proc. dalyvavusiųjų apklausoje. 10 proc. dalyvių pasirinko neutralią reikšmę.

Klausimas *Ką Jums asmeniškai reiškia bibliotekininko profesija?* atskleidžia, kokias personalines, susietas su asmeninėmis patirtimis ir įgyvendinamomis veiklomis, reikšmes bibliotekininko profesijai suteikia respondentai. Atsakymus galima suskirstyti į kelias kategorijas (reikšmes) pagal nustatytus konceptus (temas): **bibliotekininko profesija respondentų suprantama kaip saviraiškos erdvė, darbas ir/arba pašaukimas.**

Respondentai, įvardindami, ką jiems asmeniškai reiškia bibliotekininko profesija, daugiau dėmesio skyrė profesijos pristatymui per **galimybę save išreikšti, realizuoti poreikį augti ir tobulėti, motyvaciją dirbti darbą, kuris kuria pridėtinę vertę visuomenėje.** Bibliotekų darbuotojai, pristatydami save kaip bibliotekininkų bendruomenės narį, akcentuoja bibliotekininko profesijos suteikiamas galimybes save realizuoti (suteikiama profesijos **kaip saviraiškos lauko reikšmė**) arba profesija yra pristatoma kaip kasdienybės dalis (profesijos **kaip darbo reikšmė**).

Vertinga pastebėti, kad respondentai išorės suinteresuotosioms šalims bibliotekininko profesiją **pristato per informacijos ir žinių vadybos** prizmę ir su tuo susijusiomis kompetencijomis, tačiau kai profesijai suteikia reikšmes, kurios atspindi jų patirtį bibliotekininkų bendruomenėje, labiausiai akcentuojamas **bendruomenės telkimas per bendravimą** (komunikaciją), **skaitymą** (lektologiją) ir **savęs realizavimą kultūriniam lauke.** Daugiausiai tarp atsakymų minėtas bibliotekininkų savybės bendrauti ir atstovauti bendruomenę, bendruomeniškumas, draugiškumas bei kitos bendrosios savybės.

Šie paminėti atvejai iš esmės taip pat atitinka išvardintus **asmenybės bruožus**, priskirtinus bibliotekininkui: **erudicija, profesionalumas, universalumas, gebėjimas atstovauti, kūrybiškumas.** Įvardyti konkretūs asmenys (jų veikla, visuomenėje matomi bruožai) galėtų papildyti sąrašą **lyderystės, atstovavimo, rėmimo, autoriteto** pozicijomis.

LBD Taryba 2020–2022

Lietuvos bibliotekininkų draugija savo identitetu atliepia daugelio bendruomenės narių lūkesčius ir tendencijas – draugija vienija bibliotekose dirbančius specialistus ir bibliotekininkų profesinę bendruomenę. Tačiau, įvertinus tai, kad LBD vienija skirtingų tipų bibliotekų specialistus, kurie dažnu atveju bibliotekininko profesiją atranda tik pradėję dirbti organizacijose, atsiranda poreikis nustatyti aiškią komunikacijos ašį, kuri vienytų draugijos narių supratimą apie vieną konkrečią dalyvavimo asociacijos veikloje vertę.

Tyrimo metu respondentų buvo paprašyta pateikti savo supratimą apie tai, koks yra LBD identitetas, kuriamas per draugijos veiklos esmę ir prasmę, kokios yra LBD vertybės, kurias išpažįsta ir supranta visi bendruomenės nariai. Analizuojama, kaip vizualinis identitetas vertinamas per subjektyvią bendruomenės narių nuojautą, kaip bibliotekininkus vienijanti draugija turėtų komunikuoti savo identitetą per vizualus. Tuomet, lyginant su dabartiniu vizualiniu identitetu, siekiama nustatyti ar Lietuvos bibliotekininkų draugijos identitetas komunikuojamas per dabartinį vizualinį identitetą.

LBD vizualinis identitetas vertinamas per plačiausiai naudojamo elemento – logotipo – poveikį komunikuojant draugijos identitetą. Logotipas yra viena iš svarbiausių vizualinio identiteto dalių, tačiau jis visuomet turi būti analizuojamas vizualinės komunikacijos visumoje, nes vien tik logotipas negali efektyviai komunikuoti ir pilnai atskleisti organizacijos vertybių skirtingoms auditorijoms, todėl jo funkcionalumą reiktų vertinti kartu su vizualinėje komunikacijoje naudojamais ikonografiniais elementais (nuotraukomis ir iliustracijomis) bei kitais komunikacijai svarbiais elementais (asociatyvumas, organizacinė kultūra, sąsajos su kitais jutimais, tokiais kaip skonis, kvapas ir garsas). Nors logotipas yra tik vienas iš vizualinės komunikacijos elementų, bet jis naudojamas labai plačiai įvairiuose kontekstuose ir medijose, per jį yra pristatoma organizacija, siekiama atpažįstamumo.

Respondentų atsakymai leidžia teigti, kad Lietuvos bibliotekininkų draugija suprantama kaip **profesinė sąjunga** (profesija, organizacija, atstovavimas, veiklų įvairovė), **profesinis būrelis** (knygos žmonių vienijimas, kultūros ir mokslo žmonių vienijimas) ir **bendraminčių susibūrimas** (bendrų interesų asmenų grupė, bendruomenė). Labiausiai pasikartojantys motyvas – kai apie LBD pagalvojama kaip apie profesinę bendruomenę arba bendrų interesų turinčių žmonių bendruomenę. Išryškėja LBD kaip **bendruomenę atstovaujanti, vienijančių draugijos** vaidmuo, bibliotekų atstovai įsimeina LBD organizuojamas profesines tradicines veiklas bei šventes, svarbus yra kvalifikacijos kėlimo motyvas, galimybė susiburti.

Atsakydami į klausimą: *Kas, Jūsų nuomone, geriausiai išreiškia Lietuvos bibliotekininkų draugijos esmę?*, respondentai pateikė atsakymus, kuriuos galima suskirstyti į kelias grupes: **atstovavimas, veikla** ir nepateikta nuomonė. LBD bendruomenės nariai vienareikšmiškai supranta draugijos esmę – tai yra bibliotekininkų profesinės bendruomenės **atstovavimas** (45 proc.) ir **veiklų, vienijančių bibliotekose dirbančius specialistus, organizavimas** (46 proc.).

Atsakydami į klausimą: *Kokios, Jūsų nuomone, yra svarbiausios Lietuvos bibliotekininkų vertybės?*, respondentai galėjo pateikti sąrašą iki penkių, jų manymu, svarbiausių **LBD vertybių**. Išskiriamos penkios vertybės, kurios buvo paminėtos daugiausia kartų:

- 1. Profesionalumas;**
- 2. Bendradarbiaujanti bendruomenė;**
- 3. Atstovavimas ir rūpinimasis profesijos prestižu;**
- 4. Pagarba ir tolerancija;**
- 5. Žinios ir informacija.**

Respondentai, vertindami, kuris logotipas labiausiai atspindėtų bibliotekininko draugiją, dažniausiai (72 proc.) rinkosi pavyzdžius, kuriuose vaizduojama **knyga**. Tarp populiariausių yra ne tik vaizduojantys knygas, bet ir turintys aliuzijų į **medį** logotipai. Grafinius, tekstinius ir kitus abstraktesnius variantus respondentai rinkosi rečiau.

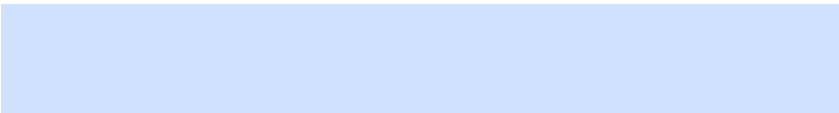

LIETUVOS
BIBLIOTEKININKŲ
DRAUGIJA

Respondentų buvo paprašyta skalėje nuo 1 (visiškai neatspindi) iki 5 (visiškai atspindi) įvertinti, kaip dabartinis Lietuvos bibliotekininkų draugijos logotipas atspindi draugijos vertybes? Didžiosios dalies 69 proc. (iš jų pasirinko „4 – atspindi“ 33 proc. ir „5 – visiškai atspindi“ 36 proc.) **respondentų nuomone, LBD dabartinis logotipas atitinka draugijos vertybes.**

Atsakydami į patikslinamąjį klausimą: *Ką norėtumėte keisti dabartiniame Lietuvos bibliotekininkų draugijos vizualiniame identitete? Kodėl?*, 35 proc. respondentų mano, kad dabartiniame LBD vizualiniame identitete nieko keisti nereikia. Nuomonė grindžiama akcentuojant LBD logotipo žinomumą, draugijos narių ir visuomenės pripratimą, jau susiformavusį profesinį tapatumą su vizualiniu identitetu, taip pat išreiškia nostalgija vertybėms, kai knyga pati savaime suprantama kaip vertybė. Siūlančių iš dalies keisti vizualinio identiteto elementą (logotipą) yra 19 proc. Beveik visais atvejais nurodoma, kad būtų prasminga tobulinti spalvinę gamą, į stiliaus vadovą įdėti daugiau spalvų, jas naudoti komunikacijoje. 15 proc. mano, kad reikia keisti vizualinį identitetą, per jį komunikuojant pokyčius, kurie įvyko ir vyksta bibliotekininkų profesijoje. Siūloma pasirinkti modernesnį, šiuolaikiškesnį vizualinio identiteto variantą, atspindėti ne tik knygas. Į klausimą neatsakė, savo nuomonės neišsakė 22 proc., o 9 proc. nurodė, kad neturi nuomonės, nežino.

Vieningos pozicijos šiuo klausimu ar reikia tobulinti LBD vizualinį identitetą – nėra. Apibendrinant, galima teigti, kad 35 proc. mano, kad nieko keisti apskritai nereikia, manančių, kad reikia keisti vizualinį identitetą keisti ar jį tobulinti sumoje yra 34 proc., o tokių, kurie šiuo klausimu neišsakė nuomonės 31 proc.

Tyrimo rezultatai dar kartą patvirtina, kad esminė bibliotekininko profesijos ašis – tvarka ir sistemos, gebėjimas orientuotis informacijos lobyne, suteikti informacijos prieigą, išteklius, patarti ir pasiūlyti reikšmingiausias, vartotojo poreikius labiausiai atitinkantį išteklių. Informantai ne kartą paminėjo sąvokas „**tarpininkas**“, „**jungtis**“, „**ryšys**“. Bibliotekos kaip institucijos ir atitinkamai – jos darbuotojų komunikacinė prigimtis suponuoja jos/ jų mediacinį vaidmenį: ryšys tarp praeities (kultūra, literatūra, informacijos šaltiniai), dabarties ir ateities; rašytojo ir skaitytojo; bibliotekininko ir vartotojo (lankytojo, skaitytojo) ryšys; kelių žmonių kartų ryšys; tarpbibliotekiniai, bibliotekų ir kitų kultūros (švietimo) institucijų ryšiai ir t.t.. Tačiau pastebima, kad šio tyrimo informantų nuomone, nuo šio pagrindinio kamieno atsišakoja dar keli reikšmingi bibliotekininko socialiniai vaidmenys – **augintojo (ugdytojo, edukatoriaus), nuolat tobulėjančio erudito (išprususio, išsilavinusio žmogaus) ir kūrėjo (kūrybingo, turinčio daug idėjų specialisto)**. Augintojas čia – labai plati sąvoka, apėmianti ne tik asmenybių ugdymą („išauginau kelias skaitytojų kartas“), bet ir bendruomenių ugdymą, jų didėjimą ir plėtimąsi. Itin akcentuojami bibliotekininko daugiafunkciškumas, universalumas, lankstumas, taip pat paslaugumas, empatija, gera nuotaika kartais atlieka ir neigiamą vaidmenį, nes bibliotekininkams darbus „krauna kas netingi“, tenka „daryti už kitus“ ir kartais pasijusti „kaip voverė rate“. Bibliotekininkams jų profesinė bendruomenė siejasi su aktyvumu, judėjimu, gyvastingumu, atviromis durimis.

Nors Lietuvos bibliotekininkų draugija identifikuoja ryškius pokyčius profesinėje aplinkoje, tačiau, paradoksalu, tai neatsispindi tuomet, kai tyrimo klausimai sufokusuojami į identiteto vizualinę komunikaciją per tam tikrus elementus, tokius kaip draugijos logotipas. Didžioji dalis respondentų mano kad bibliotekininkų draugija asocijuojasi su knyga, pelėda ir biblioteka kaip fizine vieta, taip pat šie motyvai atsikartojo kituose tyrimo etapuose: respondentai nurodė, kad LBD geriausias prekės ženklas galėtų būti „knyga“, kaip konkretūs prekės ženklo ar logotipo pavyzdžiai buvo pasirinkti kitų bibliotekų ir bibliotekų asociacijų ženklai, knygynų ir leidyklų logotipų pavyzdžiai. Iš galimų pasirinkti logotipų, daugiausiai pasirinkimų turėjo tie logotipai, kuriuose vienaip ar kitaip atspindima knyga (kartais su medžio motyvais). LBD dabartinis logotipas, kaip identiteto vizualinės komunikacijos labai svarbi dalis, respondentų vertinamas labai gerai, o jeigu reikėtų ką nors pasiūlyti keisti, daugelis būtų linkę tobulinti spalvas.

